

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

Povestnico ljudskih šol ne moremo bolj vredno skleniti, kakor da opomnimo visoke gospe, pod čigar krepko vlado se je ljudska šola začela, kakoršna je sedaj. „Naj lepše in edino plačilo za kneza je ljubezen ljudstva“, je pisala cesarica enkrat nekemu svojih sinov. In to plačilo je Marija Terezija vživala v obilni meri. Ljudstva pod njeno vlado so se srečne štele; iskreno domoljubje je navdajalo vse nji podložne ljudstva. Stareji ljudje občudovali so njeno krepostno moč, s katero je vzdržala celost avstrijskih dežel po tako hudi vojski; mlajši so se srečne šteli, da so bili rojeni pod njeno materno vlado.

Leta 1765. po smerti svojega soproga cesarja Franca ogernila se je s črnim oblačilom, katerega pozneje nikoli ni odložila. Odsihmal je tlela v nji le ljubezen do njenih otrok in do podložnih ljudstev. Kar se je po svetu godilo, neznano ji sicer ni bilo, ker noter do zadnjega trenutka je imela oči in ušesa za vse, ali mikalo je ni več; njene misli se velikokrat niso zlagale s temi, ki so jo obdajali, in marsikterikrat je odjenjala, ker so možje tolikanj imenitni tako hoteli. Ali prav po materno je skerbela za svojo visoko družino. Zmirom ji je bilo tudi pred očmi, koliko kervi se je prelilo, koliko so ljudstva terpele, preden je mogla nastopiti dediščino svojega očeta; groza jo je spreletela, misliti, da se utegne še kri prelivati. Vest ji je dolžnost nakladala, razširjevati blagostanje med ljudstvom, ki so tolikanj žertovale za njo. Po smerti svojega moža se je hotla Marija Terezija v samostan podati, in sedaj je bilo viditi, da se odteguje svetnim homatijam in se podaja v mirne šolske prostore, kjer malim k sebi priti velevala, kjer postaja mati veliki družini. Tukaj pa ni bila tako sama s svojimi mislimi; pomagali so ji visoki gospodje, varhi miroljubnega dela, kakor: Kaunitz, Perger, Blümeger, Kressel in Gebler, Herberstein, Binder, Greiner, ktere je v glavnih rečeh zmirom ena misel obvladala. Tukaj je doživela le veselje in v vsaki deželi je imela zveste sodelavce, kakoršni so bili, p.: na Avstrijskem Felbiger, na Českem Kindermann, na Marskem de Ville in Mehoffer, v Šlezii á Sole, v Gorici in Gradiški grof Torres, na Kranjskem grof Edling, za n. i. greke Jankovič. Ti se niso bali ne truda, ne stroškov, da so pospeševali reč občno koristno.

V tistih časih, ko je Jean Jacques Rousseau (Rusó) terdil, da so vednosti le človeka pohujšale in njegove nesreče krive, ta čas, ko je pruski kralj Friderik učenjake prašal, niso li take koristne zmote med ljudmi, katerih ne gre odkriti: Marija Terezija le kar trenutek ni omahovala, kako ločiti se te veliko važne reči (odgojenja ljudstva). Ne le pod njeno vlado, marveč po nji je bila vpeljana ljudska šola. Knezoškof pasavski je osebno nji podal premišljevanje (promemoria), kako koristne so ljudske šole državi in sveti veri. Ona sama je poklicala naj večjega školnika katoličanov v svoje dežele. Varovala in branila je može, kojim je zaupala, zoper vse napade, naj pridejo od ktere koli strani. Osebno se je vsega vdeleževala; dvorni svetovavec Greiner in Felbiger sta ji mogla redoma poročevati; za vse posamesnosti je vedila in je sama ukazovala. Obiskovala je šole na Dunaji v Schönbrunnu in Laksenburg-u, po cele ure se je mudila po šolah, je bila po vseh razredih, in je poslušala šolske spraševanja i. t. d. Vladarica tolikanj razprostenih dežel in gospodarica tolikanj milijonov ljudi je sama pomagala izdelovati bukvice, ktere so prišle otrokom v roke. — To je pač kaj čudno! ali nad Marijo Terezijo, ki je državno ladijo varno kermila, ko so možje obupali, ki ni nobene svojih dolžnost zamujala, ni to nič čudnega. Mesca decembra l. 1774., ko je bil splošni šolski red razglašen, rekla je cesarica sama, da ji je normalna šola naj bolj pri sercu.

Marija Terezija je umerla, in žalovali so po vseh pokrajinah njenih razprostrenih dežel. Žalostni glasovi odmevali so od naj daljnih krajev na Dunaj, od koder je prišlo žalostno naznanilo. Blagoslov omike in npravnosti je razlila v naj daljnje kraje svojih dežel; pustine so se spremenile pod njeno vlado v kraje, kjer so bile obljudene mesta in vasi, in na pol divje ljudstva prelivale so solze hvaležnosti za njo.

Marija Terezija je umerla, svet pravičnih in njene dela so jo spremile pred prestol božji, ker navdana je bila s krepostjo in dušno lepoto. Posebno pa vstanovljenje ljudske šole njeno ime tako visoko povzdiguje, da se v Avstrii nikoli ne bode pozabilo. *)

(Dalje prih.)

*) V zadnjem listu se je v ta sestavek vrinilo nekoliko pomot, posebno pa na str. 117. v 15. v. od sp., kjer naj se bere: mladost n. i. vere se pa ne sme v verskem oziru nikakor žaliti... (in naprej:) šolski zavod za nemške šole, ki pride na dobro tudi n. i. Grekom, naj ostane, kakoršen je za narodne šole karlovaški zavod.